

INTERKULTURNÍ KNIHOVNICTVÍ

*Bezbariérová knihovna
Svaz knihovníků a informačních pracovníků*

*Tato příručka navazuje na
dříve vydané metodiky sekce
Bezbariérová knihovna.
Na rozdíl od nich však nemá
za cíl nabídnout ohodnotitelný
standard, chce být pouze
inspirací a nápovědou.*

Žijeme v kulturně a jazykově různorodé společnosti a veřejné knihovny mají z principu poskytovat své služby všem. V České republice je podíl registrovaných občanů cizí státní příslušnosti vyšší než 5 % celkové populace.

Jak se ale vypořádat s rozmanitostí potřeb různých členů místní komunity a zároveň přispívat jejímu dobrému fungování? Samozřejmě nemůžeme do detailů vyhovět všem, ale je možné zrevidovat stávající praxi a případně přijmout opatření směřující k naplňování komunitních rolí knihoven v interkulturní společnosti. Můžeme například nově přichozím významně usnadnit zabydlování v novém místě, můžeme poskytovat prostor pro setkávání lidí s různým kulturním zázemím, můžeme vzdělávat či podporovat ty, kteří jsou v těžké situaci. Veřejné knihovny se svým jedinečným principem mají v této oblasti široký potenciál.

Ostatně nezačínáme na zelené louce, můžeme se opřít o legislativní dokumenty, strategie a koncepce, Knihovnický zákon, oficiální kulturní politiku ČR, Koncepci rozvoje knihoven nebo doporučení mezinárodních knihovnických organizací.

Uživatele s jakýmkoli znevýhodněním podporujeme při překonávání bariér, případně jim tyto bariéry zmenšujeme. Stejně tak platí, že některá vstřícná opatření ocení lidé z různých skupin. Například univerzálně srozumitelné piktogramy poslouží lidem s odlišným mateřským jazykem, ale i lidem s horším zrakem nebo dětem.

Piktogramy z Ústřední knihovny Oodi v Helsinkách.

Veškeré aktivity musí vycházet z lokálních potřeb. Pro dobré fungování služeb a opatření je nezbytné znát důkladně poměry v místě působení knihovny. Pokud lidé (ať už se v dané lokalitě narodili, nebo se tam přistěhovali) budou zahrnuti do plánování a rozhodování o knihovně, máme zajištěn jejich zájem na společném cíli. Společné rozhodování, diskuze a hledání konsenzu jsou někdy zdlouhavé, ale přináší dobře přijímané výsledky, navíc to někdy vede k nalézání úplně nových řešení a společná cesta utužuje komunitu. Role knihovny může být v navržení formálních postupů či v zajištění podmínek pro fungování skupiny.¹

1) Principy nehierarchického fungování jsou popsány například v brožuře hnutí Nesehnutí: <https://nesehnuti.cz/kdo-tady-sefuje-aneb-nehierarchicke-rizeni-v-praxi/>

Jak to pojmenovat?

Pokud se mluví o službách veřejných knihoven v kulturně a jazykově různorodé společnosti, můžeme se setkat s celou řadou termínů. Používají se sousloví: interkulturní knihovnické služby, knihovnické služby pro multikulturní obyvatelstvo, služby knihoven pro migranty a menšiny, knihovnické služby v kulturně a jazykově různorodé společnosti a další. Jako nejvhodnější se jeví pojmenování, které je hodnotově neutrální, vyjadřuje respektující a transkulturní přístup. Cílem knihovnických služeb by měla být i podpora dobrého soužití a místní komunity, ať už je její kulturní a jazykové složení jakékoliv. Z uvedených důvodů bude užíván pojem *“interkulturní knihovnictví”*, který má vyjadřovat zmiňované hodnoty a zároveň je prakticky uchopitelný v textu.

O kom se mluví?

Jádrem interkulturního knihovnictví jsou služby pro nově příchozí migranty. Mezi hlavní potřeby této skupiny patří osvojení lokálního jazyka, zajištění bydlení, příjmů, případně vzdělání, orientace v novém prostředí a navázání sociálních kontaktů. Již tato skupina sama o sobě je velmi heterogenní a zahrnuje všechny sociální vrstvy. Samostatnou kapitolou jsou nuceně migrující lidé (uprchlíci, žadatelé o azyl...), kteří se nachází ve velmi těžké životní situaci a mají specifické potřeby.

Dále interkulturní knihovnické služby slouží například etnickým menšinám, které sice v dané lokalitě žijí již dlouho a prostředí dobře znají, udržují však odlišné kulturní zvyky nebo používají odlišný jazyk. V českém prostředí by to byli někteří Romové. V zámoří by pak byly interkulturní knihovnické služby zaměřeny i na původní obyvatele a příslušníky lokálních kmenů. Tyto služby ocení také již usazení migranti, případně druhá či třetí generace, smíšené rodiny, cestovatelé, zahraniční studenti a další.

Významnou cílovou skupinou jsou ale také jednotlivci, kteří mají pochybnosti a obavy ze soužití s lidmi z odlišných kultur, kteří mají neshody založené na kulturních rozdílech, či kteří otevřeně deklarují nenávistný postoj vůči jakkoli vymezeným skupinám.

V nejširším pojetí jsou tedy cílovou skupinou interkulturních knihovnických služeb všichni členové kulturně různorodé společnosti. Informovanost majoritní společnosti a prostor pro vzájemný kontakt jsou pro bezproblémové fungování v dané lokalitě stejně důležité jako samotná snaha o začlenění ze strany menšiny. Každá knihovna se pak může zaměřit na určité oblasti na základě analýzy potřeb v dané lokalitě.

Tato brožura je zaměřena hlavně na potřeby nově příchozích a lidí, kteří neovládají plynule český jazyk.²

2) V textu je v některých místech použito generické maskulinum. Slovy jako kupříkladu “dobrovolníci”, “uprchlíci” jsou myšleni nejenom muži, ale i ženy a osoby genderově nekonformní. Použití generického maskulina nás sice netěší, ale zdálo se nám jako nejvhodnější řešení pro zachování srozumitelnosti textu.

3) <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>

4) Menšinový zákon č. 273/2001 Sb.

5) Úmluva o právním postavení uprchlíků

Pár definic

Pojmy v oblasti migrace a integrace nabývají v některých případech falešných významů. Mnoho pojmů je vysvětleno ve slovníčku pojmů na stránkách Ministerstva vnitra.³

Cizinec	Každá fyzická osoba, která není občanem České republiky.
Imigrant	Cizinec, který přichází do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.
Národnostní menšina	Národnostní menšina je společenství občanů ČR žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. ⁴
Státní příslušník třetí země	Občan státu, který není členem Evropské unie a není zároveň občanem Islandu, Lichtenštejnska, Norska či Švýcarska.
Uprchlík	Člověk, který se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů. ⁵
Žadatel o udělení mezinárodní ochrany	Podle zákona o azylu se jedná o cizince, který požádal Českou republiku o mezinárodní ochranu, o níž dosud nebylo pravomocně rozhodnuto (...).

Jak na to? Návrhy, jak poskytovat interkulturní knihovnické služby

Co platí obecně? Veškeré aktivity by měly vycházet z důkladné analýzy lokality a místních potřeb, která je pravidelně aktualizovaná.

Při společném plánování by měli být zastoupeni lidé s odlišnými potřebami (nově příchozí; lidé, kteří neovládají český jazyk atd.).

Knihovna by měla mít – ve formě dle vlastního uvážení – zpracovaná základní antidiskriminační opatření.

Je skvělé, když má knihovna koncepci definující její cíle a priority, i ty, jež se týkají kulturní rozmanitosti. Vycházet lze z lokální analýzy, z odborných doporučení (např. IFLA/UNESCO Manifest pro multikulturní knihovny) či z vládních koncepčních materiálů (např. Koncepce integrace cizinců, Strategie romské integrace).

Informace musí být dostupné srozumitelnou formou, třeba v jednoduše srozumitelné češtině, podpořené obrázky a symboly a/nebo v překladech do cizích jazyků. Základní dokumenty knihovny či alespoň jejich sumarizace by měly být dostupné v překladech dle potřeb místní komunity.

Je vhodné mít přihlášku do knihovny dostupnou v překladech do cizích jazyků. Případně může být k dispozici přihláška vyplněná vzorovými údaji, což může pomoci k porozumění obsahu jednotlivých polí.

Jak na to:

Překlady základních informací o knihovně v angličtině, ruštině, ukrajinštině a vietnamštině najdete na stránkách Knihovnického institutu v záložce Interkulturní knihovnictví.⁶

Registrace do knihovny by měla být poskytována žadatelům o mezinárodní ochranu za zvýhodněnou cenu, případně zdarma.

Stejně tak je vhodné zvážit zvýhodněnou cenu registrace u osob v náročné sociální situaci (nezaměstnaní, pečující, atd.).

⁶ <https://ipk.nkp.cz/odborne-cinnosti/interkulturni-knihovnictvi>

Personál

Kdo pracuje ve službách, měl by mít základní znalosti a dovednosti nezbytné pro poskytování služeb uživatelům se specifickými potřebami. Kvalifikaci v této oblasti je vhodné průběžně doplňovat a zvyšovat.

Personál knihovny by měl odrážet kulturní a jazykové složení obyvatel dané lokality.

Zahraniční inspirace:

V Městské knihovně v Brémách spolupracují na projektu, který má podpořit zájemce se statutem azylanta v získání potřebné kvalifikace pro knihovnickou práci. Celý proces začíná roční praxí přímo v knihovně.

Je dobré vzít v potaz:

Migranti a migrantky mohou mít nedůvěru ve veřejné instituce nebo přirozeně cítit nejistotu při vstupu do neznámého prostředí. Ukázalo se, že je velmi důležité pomoci jim překonat prvotní překážky při užívání knihovny. Zásadní je, aby se všichni lidé v knihovně cítili vítáni. Pomoci vám mohou i plakáty a letáky, které získáte v Knihovnickém institutu Národní knihovny.

- Při práci ve službách je dobré mít osvojena pravidla komunikace s lidmi, kteří neovládají dobře český jazyk, a ovládat na komunikační úrovni alespoň jeden cizí jazyk.⁷
- Všem, kteří přichází do kontaktu s veřejností, se doporučuje absolvovat kurz interkulturních kompetencí. Je vhodné znát základní oblasti, ve kterých se mohou vyskytnout kulturní odlišnosti, dbát na přívětivé jednání a být připraven reagovat na nenávistné či rasistické projevy.
- O problémech, různých postojích a možných zlepšeních se v kolektivu pravidelně diskutuje. Měla by být zajištěna možnost odborných konzultací pro personál knihovny. Vedení knihovny může zajišťovat pravidelné supervize (přítom není nutné, aby byly zaměřeny jen na interkulturní tematiku). Zaměstnanci knihovny by v přístupu měli být v obecné rovině za jedno. Měl by být dostatečný prostor pro to, aby se k problematice mohl každý vyjádřit, a tak došlo k obecné shodě.
- Pokud v knihovně dochází dlouhodobě k častým problémům či konfliktům mezi zástupci různých kultur, je vhodné najít odbornou podporu. Můžete zvážit interkulturní mediaci či spolupráci s vhodně zaměřenou institucí.
- Někdo z personálu musí být schopen podat informaci o tom, jaké integrační organizace, krajanské spolky, národnostní menšiny, zahraniční instituty, jazykové školy a další relevantní instituce fungují v dané lokalitě.
- Dobrý management knihovny zajišťuje průběžné sledování změn v demografickém složení lokálního obyvatelstva a potřeby uživatelů, především těch v náročných životních situacích. Zná také cíle lokální integrační politiky a spolupracuje s místními organizacemi. Zajišťuje prostředky pro nákup cizojazyčného fondu a pomůcek pro studium češtiny.
- Pokud v dané lokalitě žije početná jazyková skupina, měla by v knihovně být zajištěna pravidelná přítomnost vyškolené osoby, která daný jazyk ovládá.
- Vedení knihovny by mělo podporovat pracovní a studijní výjezdy zaměstnanců do zahraničí.

7) Více informací najdete v článku: NEKOLOVÁ, Kateřina, 2014. Kulturní a jazyková různorodost v knihovnách: komunikace s uživateli, kteří neovládají češtinu. Bulletin SKIP. 23(4). Dostupné také z: http://bulletin.skipcr.cz/bulletin/Bull14_415.htm#ti nebo v příloze.

Co funguje?

Je možné využít dobrovolnictví. Dobrovolníci z řad migrantů a migrantek mohou přispět k provozu knihovny např. vedením jazykových lekcí a konverzačních skupin, předčítáním v rodném jazyce pro děti, překlady informací o knihovně do mateřského jazyka atd. Zároveň získají cenné zkušenosti a naváží kontakt s místními. Dobrovolníci z řad místních mohou být využiti například pro organizované prohlídky knihovny pro migranty nebo pro vedení konverzačních skupin v češtině.

Pro získání dobrovolníků ze zahraničí je možné využít Evropskou dobrovolnou službu.⁸

Pro výjezdy do zahraničí zaměřené na oblast vzdělávání dospělých mohou knihovny využít programu Erasmus+. Je možné podat si žádost o individuální výjezdy, získat akreditaci pro instituci nebo se zapojit do mezinárodního konsorcia. Další možnosti financování zahraničních výjezdů zaměstnanců jsou pobídky knihovnických spolků, ať již domácích, či zahraničních, například stáže v Německu financuje program Bibliothek & Information International.

8) Viz zkušenosti z Ústí nad Labem <http://ikaros.cz/kolegove-z-ciziny>

Fond a služby

Knihovna vytváří speciální fond pro uživatele s odlišným mateřským jazykem, nově příchozí a jazykové a kulturní menšiny.

- Pokud knihovna nabízí speciálně zaměřený fond, měly by tyto dokumenty být označeny srozumitelnou formou (např. piktogramy nebo barevnými štítky), případně by měl být dostupný seznam takových dokumentů.
- V potaz se bere také možná negramotnost či slabé čtenářské návyky v dané komunitě, v tom případě se doporučuje rozšíření nabídky netextových dokumentů či dokumentů v jednoduché češtině.
- Nezapomínejme na možnost vypůjčení dalších dokumentů přes MVS, možná je spolupráce s knihovnami zahraničních institutů, akademickými či specializovanými knihovnami.
- Knihovna může vytvářet cirkulační fond vhodných dokumentů pro své pobočky nebo další spolupracující instituce.

Jak na to?

Publikace je možné nakupovat na mezinárodních veletrzích či při zahraničních služebních cestách a konferencích. Možná je také spolupráce se zahraničními instituty, akademickými institucemi, zahraničními knihovnami nebo národnostními menšinami. V ČR funguje již několik let projekt doplňování cizojazyčné literatury do vybraných knihoven. Cílem tohoto projektu je nákup literatury pro potřebu rozvoje jazykových dovedností obyvatel, tedy cizojazyčné beletrie a populárně naučné literatury, jazykových příruček a slovníků. Nevztahuje se tedy přednostně na mateřské jazyky menšin žijících v ČR.

Vhodné typy dokumentů

Knihy	<p>Cizojazyčný fond – zastoupení jazyků by mělo odrážet jazykové znalosti a potřeby místní komunity. Speciální pozornost je vhodné věnovat publikacím pro děti a mládež. V případě dětí migrantů není totiž osvojení mateřského jazyka, které je klíčové pro vývoj osobnosti a další vzdělávání, podpořeno školním systémem a komunikací mimo rodinu. Fond by měl být průběžně aktualizován a zahrnovat zdroje publikované v zemi pobytu i v zemi původu.</p> <p>Učební materiály pro studium českého jazyka – nabídka učebních materiálů musí být – co se týče formy – různorodá. Chybět by neměly materiály pro přípravu na zkoušku nutnou k získání pobytu a občanství a publikace bez zprostředkovacího jazyka.</p> <p>Dvojjazyčné publikace – publikace, kde je stejný text nabízen ve dvou jazycích, pomáhají při osvojení nového jazyka.</p> <p>Jednoduché čtení v češtině – texty v jednoduchém jazyce s velkými písmeny přivítají i uživatelé s jinými obtížemi, podobně mohou posloužit i komiksy a grafické novely. Někdy se mylně předpokládá, že by migranti měli číst pohádky. Nejen, že pro dospělé nemusí být zajímavé, ale obsahují často výrazy, které se v běžném životě neužívají.</p> <p>Informace o životě v ČR – knihovna může zprostředkovávat i ověřené prameny právních informací a informací o fungování sociálního či vzdělávacího systému atd.</p>
Audioknihy v češtině	Jsou nápomocné pro nácvik porozumění slyšeného
Noviny a časopisy	Zahraniční noviny a časopisy jsou pro migranty důležitým zdrojem informací o zemi původu a to jak v tištěné, tak v elektronické verzi; v ČR vychází také periodika zaměřená na migranty, např. Bulletin Slovo, dětský časopis Kamarádi a další; také existují periodika zaměřená na Romy a romštinu, např. Romano Džanipen.
Audiovizuální materiály	Filmy či seriály s titulky v několika jazycích mohou být přitažlivou formou učení se novému jazyku.
Elektronické dokumenty	Nezapomínejme, že knihovna zajišťuje přístup k elektronickým dokumentům v různých jazycích.

Zahraniční inspirace:

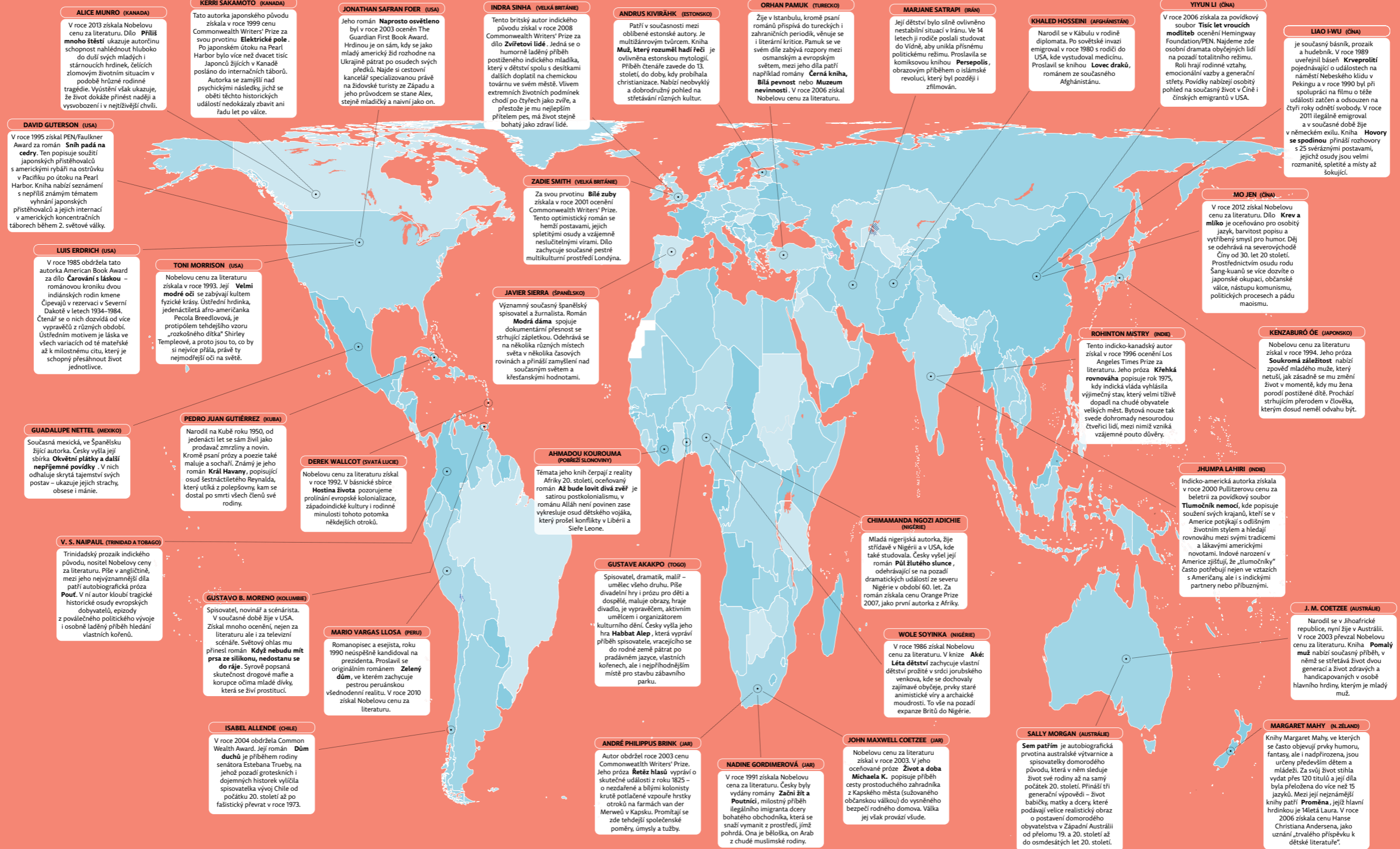
V Dánsku probíhá nákup a distribuce cizojazyčných dokumentů na centrální úrovni. Zajišťuje ji Dánské knihovnické centrum pro integraci s pomocí zaměstnanců, kteří mají znalosti jazyka a kultury zemí, ze kterých se dokumenty nakupují. Dánské knihovny se mohou zaregistrovat a mají tak zajištěno, že jim bude dvakrát až čtyřikrát ročně bezplatně doručen soubor nových dokumentů v požadovaných jazycích, doplněný o propagační materiály v cizích jazycích.

Vhodné typy dokumentů

- Knihovna nabízí literaturu, která přijatelnou formou seznamuje se základy interkulturního vzdělávání. Při výběru je třeba zvláštní obezřetnosti, jelikož se na trhu vyskytují i tituly, které se vydávají za populárně vědeckou literaturu z interkulturní oblasti, ale šíří xenofobní či rasistické názory. Při akvizici je možné spolupracovat s ověřenými partnery.
- V běžném fondu musí mít uživatel možnost nalézt autory a autorky z různých částí světa.

Máte rádi světovou literaturu? Odkud jsou vaši oblíbení autoři?

Pokud jsou na vaší čtenářské mapě bílá místa, přečtěte si třeba povídku od autorky z Číny nebo román od spisovatele z Kuby. Zajímavá literatura vzniká na celém světě.

Tato mapa světa používá tzv. plochojevné Gall-Petersovo zobrazení, které zachovává plošné proporce mezi všemi zobrazenými územími. Proto vypadají jednotlivé části světa jinak, než jsme zvyklí. Výhodou naopak je, že není zkrácena jejich velikost.

Technické a materiální podmínky

Počítačové
a speciální vybavení

Na počítačích pro veřejnost by měla být nastavena možnost změny klávesnice pro psaní v cizích jazycích. Obrázky cizojazyčných variant klávesnice mohou být nakopírovány a ponechány k dispozici pro uživatele, tak aby bylo možné se lépe orientovat v tom, na kterých klávesách najdou jednotlivá písmena.

Alespoň na omezeném počtu počítačů je možné nainstalovat výukové programy pro osvojení cizího jazyka. Knihovna může hrát významnou roli při samostudiu. V ideálním případě je počítač s takovým programem zvukově oddělen od ostatních prostor knihovny a nabízí i možnost nácvičku výslovnosti a poslechu.

Knihovna může také v prostoru zvukově odděleném od zbytku knihovny umístit počítač, kde by bylo možné využívat telefonování přes internet.

Prostory

V prostorách dobré knihovny je názorný a srozumitelný orientační systém.

- Jak už bylo zmíněno, první návštěva knihovny může pro migranty a migrantky znamenat překonání více bariér. Pokud je knihovna z vnějšku označena nápisy v různých jazycích, může to působit přátelským dojmem a zároveň ujasňovat funkci dané budovy.
- Pro usnadnění orientace v prostorách knihovny je vhodné použití piktogramů či dalších srozumitelných grafických označení. Ty poslouží k orientaci i dalším uživatelům. Zásadní je jejich jednoznačnost a srozumitelnost. V ideálním případě jsou piktogramy v knihovní síti jednotné.
- Zájemci o služby knihovny musí mít možnost zorientovat se v prostoru a seznámit se s jejími jednotlivými částmi. K dispozici mohou být plánky knihovny s vysvětlivkami v překladech do cizích jazyků. Nově registrovaným uživatelům je možné nabídnout krátkou exkurzi po knihovně.
- Orientační tabulky mohou být případně doplněny o překlady do cizích jazyků. Je možné využít překladače pro knihovny dostupné na internetu.

Například v Národní technické knihovně jsou orientační piktogramy stylové a originální, někdy ale nejsou jasně srozumitelné:

V prostorách knihovny je dobře dostupný informační bod pro nově příchozí osoby, které se učí cizí jazyk; případně je zde k dispozici asistenční služba.

- V knihovně můžeme umístit informace pro nově příchozí. Na tomto místě mohou být k dispozici letáčky lokálních nekomerčních organizací zabývajících se migrační tematikou a informační materiály v různých jazycích. Dále jsou zde informace o možnostech nekomerčního jazykového vzdělávání a o konkrétní nabídce knihovny v této oblasti. V blízkosti takového informačního bodu by se měl nacházet někdo, kdo dokáže dále poradit.

Jak na to:

V Masarykově veřejné knihovně Vsetín fungují již několik let projekty podporující interkulturní aktivity. Velmi se osvědčily prohlídky knihovny pro absolventy kurzů češtiny, během kterých jsou představeny základní služby, a je nabídnuta pomoc při registraci. Ukazuje se, že tato aktivita je velmi přínosná a účastníci exkurze předávají získané informace dále svým známým a rodině.

Webové stránky

Webové stránky splňují pravidla přístupnosti.

- Základní informace o knihovně a jejím užívání je dobré mít na webových stránkách dostupné v jednoduše srozumitelné češtině, angličtině a v překladech do jazyků početných menšin žijících v dané oblasti. To platí i pro aktuality a pozvánky na připravované akce.
- Rozhraní pro vyhledávání v katalogu by mělo fungovat i v jiných jazykových verzích, alespoň v angličtině. Případně musí být k dispozici srozumitelný návod pro práci s katalogem. Uživatel neovládající český jazyk by měl mít možnost v katalogu vyhledat cizojazyčné knihy.

Na webových stránkách se nachází speciální sekce pro nově příchozí migranty, kde jsou popsány speciální služby knihovny, je zde seznam relevantních institucí a k dispozici jsou srozumitelné návody.

Ve speciální sekci na webových stránkách knihovny je srozumitelně popsána nabídka interkulturních i dalších služeb knihovny.

Nachází se zde aktualizovaný seznam kontaktů relevantních institucí a organizací. Je dobré zřetelně oddělit komerční a nekomerční nabídku. Konkrétní výběr záleží na dané lokalitě, potřebách a možnostech. Mezi takové kontakty patří například:

- nejbližší oddělení cizinecké policie/Ministerstva vnitra
- kontakt v lokálním zastupitelstvu
- nejbližší integrační centrum
- interkulturní pracovníci a komunitní tlumočníci
- jazykové školy nabízející výuku českého jazyka
- neziskové organizace, které se věnují migrační tematice
- krajanské spolky a sdružení
- zahraniční instituty a kulturní centra

Na stránkách knihovny mohou být k dispozici srozumitelné návody (např. ve vizuální podobě či v překladech) popisující první návštěvu v knihovně (cestu do knihovny, registraci atd.), případně další úkony (výpůjčka, vyhledávání v katalogu atd.).

Zahraniční inspirace:

Německý knihovnický svaz zveřejnil krátký animovaný film beze slov o první návštěvě v knihovně: Bibliotheksangebote für Alle.⁹

9) <https://www.youtube.com/watch?v=5lTVqFbuuMk>

Spolupráce a propagace

Knihovna spolupracuje s organizacemi zabývajícími se interkulturním soužitím, migrací a kulturní a jazykovou různorodostí.

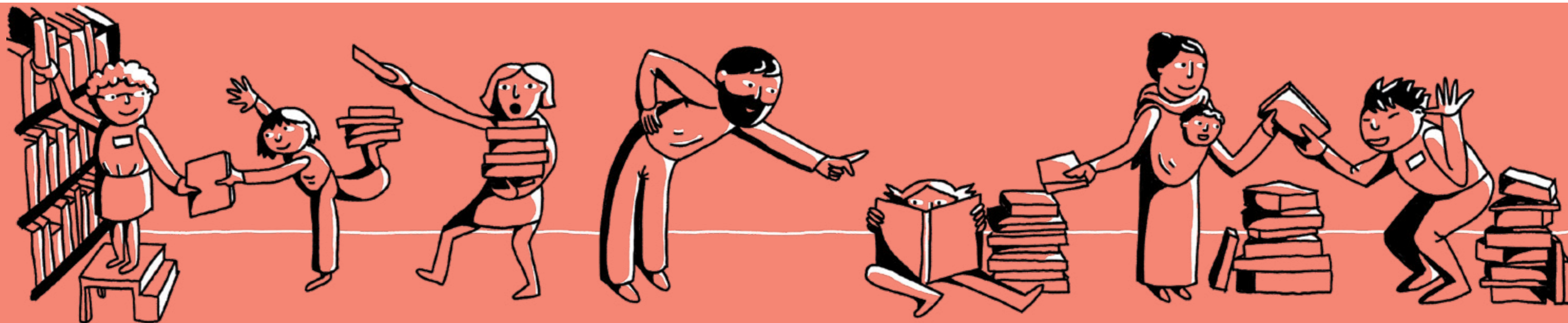
Jedná se zejména o spolupráci:

- s krajskými integračními centry
- s organizacemi s celostátní působností, jako jsou např. Centrum pro integraci cizinců, Amnesty International, Člověk v tísni atd.
- důležitá je spolupráce s organizacemi v místě, může se jednat např. o spolky, sdružení, specializovaná zařízení, jazykové školy, zaměstnavatelé migrantů, různé pomáhající organizace nebo složky veřejné správy, dobrovolnické organizace
- spolupráce je možná i se zahraničními partnerskými městy, spřátelenými knihovnami či vzdělávacími institucemi v zahraničí
- Nezapomeňte, že zástupci těchto organizací, ale i jednotlivci zastupující skupiny s různými zájmy, by měli být zapojeni do plánování a organizace interkulturních knihovnických služeb a opatření.
- Pokud je v dosahu knihovny pobytové zařízení, je vhodné navázat bližší spolupráci.

Ve spolupráci s těmito organizacemi zajišťuje knihovna vhodnou formou propagaci svých služeb

K propagaci interkulturních knihovnických služeb je možné využít:

- periodika či jiná média (rozhlas, televize) pro migranty a kulturní a jazykové menšiny,
- lokální periodika umístovaná bezplatně do poštovních schránek, skupiny na sociálních sítích, které sdružují migranty a kulturní a jazykové menšiny,
- mailing-listy neziskových organizací pracujících s migranty a kulturními a jazykovými menšinami (pokud je to možné),
- mailing-list samotné knihovny,
- specializované webové portály, zabývající se relevantní tematikou,
- k umístění letáků či plakátů jsou vhodná místa, která zástupci cílové skupiny často navštěvují (např. poradny pro migranty, cizojazyčné vzdělávací či zdravotní instituce, církevní organizace, firmy zaměstnávající migranty, spolky a sdružení, obchody vedené migranty nebo nabízející zahraniční potraviny atd.),
- vhodné je také motivovat jednotlivce, aby šířili informace o nabízených službách a akcích dále mezi svými známými (např. dát jim k dispozici menší množství letáčků pro příbuzné a známé)

Akce

Knihovna umožňuje plnohodnotnou účast na svých vzdělávacích, kulturních a dalších aktivitách návštěvníkům z řad migrantů či jazykových a kulturních menšin.

Při organizaci akcí je nutné zajistit dostatečné a srozumitelné značení tak, aby každý bez problémů našel místo konání akce.

Pokud je to třeba, je vhodné zajistit tlumočení do mateřských jazyků účastníků akce, případně je možné připravit tištěnou informaci k akci v cizích jazycích.

Specifické akce by měly nabízet knihovny, které se nachází v lokalitě s pobytovým zařízením pro žadatele o azyl.

V této oblasti existují dva přístupy:

- kulturně standardní přístup/kulturalismus – snaha vysvětlit příčiny jednání druhých pomocí znalostí historie, kulturních rituálů a zvyků jiných skupin.
- transkulturní přístup – přemýšlí o příčinách a hranicích odlišností každého z nás; kulturní zázemí je viděno jako jen jeden z faktorů lidské osobnosti; hledají se spíše aspekty, které mají lidé společné.¹⁰ Tento přístup se dnes upřednostňuje.

- Zvažte, zda není možné přichystat takové aktivity, které propojí nově příchozí se stávajícími obyvateli a umožní prolínání různých kulturních skupin.
- Specifické akce mohou mít úzce vymezenou cílovou skupinu, např. ukrajinsky mluvící pracovní migranti, rodiče s bilingvními dětmi atd. Akce tohoto typu nabízí např. Queens Library v New Yorku.
- Je velmi praktické navázat v této oblasti spolupráci s vnějšími subjekty (neziskovými organizacemi, spolky, jazykovými školami atd.), knihovna může zajišťovat pouze prostory nebo může nabízet rozsáhlejší podporu, např. úvodní školení nebo materiály.

¹⁰) Více viz Dana Moree: Základy interkulturního soužití

Mezi aktivity pro jazykové vzdělávání patří:

- kurzy českého jazyka – nízkoprahové či semestrální, důraz může být kladen na přípravu ke složení zkoušky potřebné k získání pobytu či občanství, v některých případech je třeba počítat i s nutností výuky čtení a psaní v latině
- kurzy cizích jazyků s rodilými mluvčími – mohou je vést proškolení dobrovolníci z řad migrantů, stážisté z cizích zemí nebo placení externisté
- jazykové výměny/tandemy – knihovna zprostředkuje jazykovou výměnu dvěma zájemcům, ti se pak mohou pravidelně scházet v knihovně a navzájem se učit jazyky, které ovládají
- konverzační skupiny – prokázán byl přínos konverzačních skupin pro zvýšení sociálního kapitálu, přenos praktických informací a rozvoj jazykových dovedností
- opět je nutné proškolení personálu, který vede konverzační hodiny, tak aby byl schopný vést zajímavou diskusi s jasnými vzdělávacími cíli, uměl předcházet nepříjemnostem a dokázal vytvořit příjemnou atmosféru pro všechny zúčastněné

Zdroj inspirace

Metodologickou podporu nízkoprahových kurzů českého jazyka pro heterogenní skupiny nabízí Centrum pro integraci cizinců.

Mezi další aktivity patří:

- lekce k přípravě na zkoušku z českých reálií pro získání občanství
- cestovatelské přednášky
- interkulturní vzdělávání¹¹
- dvojjazyčné předčítání pro děti – představuje možnost seznámit děti s tím, jak zní cizí jazyky; ideální je propojit předčítání s výtvarnou dílnou či jinou aktivitou

¹¹) K dispozici jsou různé metodiky, např.: <http://spolecneprotirasismu.mkc.cz/>

Co funguje?

Dvojazyčné předčítání děti seznamuje s cizími jazyky a je to i symbolické uznání jejich hodnoty. Ideální je propojit předčítání s výtvarnou dílnou či jinou aktivitou. Příkladem mohou být Bedýnky příběhů, které pořádá Městská knihovna v Praze ve spolupráci se spolkem InBáze; dvojazyčné předčítání pro děti se ale pořádá například také v knihovnách v Německu či Rakousku. Dobrý tip: naučte děti jedno slovo z předčítané cizojazyčné knížky a zadejte jim jednoduchou aktivitu (např. tlesknutí), kterou mají dělat, když slovo uslyší.

- sousedské slavnosti a podobné akce
- akce k mezinárodním významným dnům (např. Mezinárodní den boje proti rasismu, Mezinárodní den boje za vymýcení otroctví atd. – stačí jen výstavka knih k tématu)
- prezentace různých kultur a zvyků
- akce zaměřené na aktuální specifické problémy místní menšiny, prohlídky knihovny v jednoduché češtině a v cizích jazycích, projekt zaznamenávající historii dané lokality nebo vzpomínky migrantů
- přednášky a besedy k aktuálním politickým problémům
- promítání filmů s titulky
- pomoc s domácími úkoly
- pomoc při hledání bydlení, vyřizování formalit, hledání zaměstnání atd.
- kurzy informační či počítačové gramotnosti
- čtenářské kluby
- výstavy děl migrantů a migrantek

Co také funguje?

Nová škola o.p.s. nabízí pomoc dětem s domácími úkoly v knihovnách, pořádá čtenářské kluby, ale i kurzy. Organizace má dlouholeté zkušenosti a velmi dobré výsledky.

Živá knihovna

V živé knihovně se místo knih půjčují živí lidé. Jsou to osoby, které čelí nějaké formě předsudků. Nemusí se jednat pouze o zástupce jiných národností nebo vyznavače odlišných náboženství, ale mohou to být například lidé s handicapem, s menšinovou sexuální orientací nebo lidé v nestandardní sociální situaci. Účastníci živé knihovny – čtenáři – pak mají 20–30 minut na rozhovor s vybranou knihou. Živá knihovna má svá pravidla a vždy je nutná profesionální koordinace akce. Tato akce se může nabídnout školním třídám nebo může být součástí větší kulturní akce.

Divadlo utlačovaných

Jedná se o formu interaktivního představení, které řeší problematiku situace přímo na jevišti s pomocí osob z publika. Skupina neherců odehraje příběh založený na reálných konfliktních zážitcích z jejich života, poté se za pomoci moderátora či moderátorky začne příběh hrát znovu. Tentokrát ale může kdokoli z publika hru zastavit, postavit se na jeviště do pozice hlavního hrdiny a změnit jeho reakci.

Integrační aktivity

Přátelská knihovna svými aktivitami podporuje zlepšování vzájemné komunikace a soužití.

Knihovna by měla být aktivně zapojena do prevence sociálního vyloučení poskytováním včasné informační podpory.

Poskytování prostor a nabízení příležitostí pro vzájemné setkávání zástupců různých kulturních a jazykových skupin patří mezi samozřejmé funkce knihoven.

Knihovna by měla mít aktivní roli v interkulturním vzdělávání, může také podporovat jazykové vzdělávání, kulturní a komunitní akce atd.

Knihovna by měla nově přichozím umožnit aktivní zapojení do komunitního života v lokalitě (např. nabídnout dobrovolnictví, zvát na společné akce atd).

V knihovně musí nově přichozí mít možnost získat věrohodné a aktuální zdroje informací či kontakty na kvalifikované osoby, které mohou podat bližší informace potřebné pro sociální integraci v oblastech jako bydlení, vzdělávání, trh práce atd.

Používá se také pojem „mainstreaming“ – jako snaha vytvářet prostředí s příležitostmi pro zapojení a vzájemné sdílení všech obyvatel dané lokality.¹²

12) Mainstreaming integrace cizinců na úrovni městských částí: Jak prostřednictvím veřejných akcí přispívat k pestré a soudržné společnosti: https://www.clovekvtsni.cz/media/publications/1425/file/priruckamainstreaming_final.pdf

foto Knihovna Jiřího Mahena

Doporučená četba:

KAMÍN, Tomáš a Tatiana MACHALOVÁ, 2003. Kritika rasy a rasismu. Brno: Masarykova univerzita, 173 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 271. ISBN 80-210-3275-8.

MÍŽOVÁ, Markéta. Knihovna očima romského čtenáře. Čtenář: měsíčník pro knihovny, 2018, 70(10), s. 347–350. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://www.svkkk.cz/ctenar/clanek/2694>.

MOREE, Dana, 2015. Základy interkulturního soužití. Praha: Portál, 204 s. ISBN 978-80-262-0915-7.

MULTIKULTURNÍ CENTRUM PRAHA, Knihovny pro všechny: evropská strategie pro multikulturní vzdělávání (ESME) : manuál, 2010. Praha: Multikulturní centrum Praha, 47 s. ISBN 978-80-904161-6-1. Dostupné také z: https://aa.ecn.cz/img_upload/c6c4a45f33523777ffa714b9a6fc7868/Manual_ESME_CZE_WEB_2.pdf

NEKOLOVÁ, Kateřina, 2014a. Kulturní a jazyková různorodost v knihovnách: komunikace s uživateli, kteří neovládají češtinu. Bulletin SKIP. 23(4). Dostupné také z: http://bulletin.skipcr.cz/bulletin/Bull14_415.htm#ti

SLEZÁKOVÁ, Markéta, 2015. Příručka pro snadnější porozumění – my a cizinci. Přepřacované 2. vydání. Praha: Centrum pro integraci cizinců. ISBN 978-80-905526-2-3. Dostupné také z: http://www.cicpraha.org/upload/soubory/Komunikace/Komunikace-priprucka-2015_WEB.pdf

ŠPAČKOVÁ, Lea a Jitka ŠTEFKOVÁ, ed., 2006. Knihovna jako brána k integraci cizinců v EU. Praha: Multikulturní centrum Praha, 172 s. ISBN 80-239-7826-8.

Dostupná zahraniční literatura:

COOKE, Nicole A., 2017. Information services to diverse populations: developing culturally competent library professionals. Santa Barbara, California: Libraries United. ISBN 978-1-4408-3460-8.

IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto: The Multicultural Library – a gateway to a cultural diverse society in dialogue, [2009]. Dostupné také z: <https://www.ifla.org/node/8976?og=73>

Multicultural Communities: Guidelines for Library Services. Third Edition, 2009. International Federation of Library Associations and Institutions [online]. Hague: IFLA, 33 s. [cit. 2019–12–25]. Dostupné z: <https://www.ifla.org/files/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural-communities-en.pdf>

NDUMU, Ana. Borders and belonging: critical examinations of library approaches toward immigrants. Sacramento: Library Juice Press, 2021. vi,310 stran. Series on critical race studies and multiculturalism in LIS; 4. ISBN 978-1-63400-082-6.

Responding! Public Libraries and Refugees, 2015. International Federation of Library Associations and Institutions. Hague, 9 s. Dostupné také z: <https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/library-service-to-refugees.pdf>

SMALLWOOD, Carol a Kim BECNEL, ed., 2013. Library services for multicultural patrons: strategies to encourage library use. Lanham: Scarecrow Press, xiii, 338 s. ISBN 978-0-8108-8722-0.

Webové stránky:

Bibliotheksportal (<https://bibliotheksportal.de/>) – Interkulturelle Bibliothek

IFLA (<https://www.ifla.org/>) – Library Services to Multicultural Populations Section

Inbáze, z.s. (<https://inbaze.cz/>) – Bedýnky příběhů

Informace pro knihovny (<https://ipk.nkp.cz/>) – Interkulturní knihovnictví

MV ČR (<https://www.mvcr.cz/>) – aktuální Koncepce integrace cizinců

Nová škola o.p.s. (<http://www.novaskolaops.cz/>) – Čtenářské kluby

Autorky textů: Kateřina Nekolová a Tereza Garamszegi

Grafická úprava: Vašek Kokeš

Ilustrace: Petra Mikolášová

Použité fotografie jsou z archivu autorek nebo z volně dostupných zdrojů, pokud není uvedeno jinak.

Vydala Národní knihovna ČR

1. vydání

Praha 2021

Tisk: Tiskárna Helbich, a. s.

ISBN 978-80-7050-755-1 (brožováno)

ISBN 978-80-7050-756-8 (pdf)

Neprodejné

Vydání této brožury podpořilo Ministerstvo kultury České republiky v rámci projektu Veřejné informační služby knihoven (VISK).

Na co nezapomínat?

- Plánovat společně
- Aktivně zvát do knihovny
- Vytvářet přátelské prostředí
- Snažit se o srozumitelnost
- Spolupracovat s dalšími subjekty
- Reprezentovat různorodost

**splněné si zatrhněte!*